

*Др Љубомирка Кркљуш, редовни професор
Правног факултета у Новом Саду*

ВОЈНО-ОРГАНИЗАЦИОНА ДЕЛАТНОСТ ГЛАВНОГ ОДБОРА СРПСКЕ ВОЈВОДИНЕ 1848-1849. ГОДИНЕ

Сажетак: Одлуке Мајске скупштине 1848. године нису прихваћене ни потврђене од стране двора, а мађарска влада је најоштријим мерама гушила српски покрет. После напада петроварадинског команданта Храбовског на Карловце 12. јуна почео је рат између Срба и Мађара.

Главни одбор је организовао српску војску, старао се о регрутовању, снабдевању и опремању војске, као и о стварању командног кадра. За војног команданта је изабран Ђорђе Стратимировић.

Главни одбор је 5/17. јуна основао посебни војни орган, Војни савет, а касније и Тајни војни савет. Војни савет је донео Кључ за народне војнике, по којем је утврђен број војника које треба да да свако домаћинство, старао се о распореду војске, снабдевању намирницама, опремом, оружјем и муницијом. Војни савет се од почетка бавио и суђењем, у војнодисциплинским и војнокривичним предметима, али и кривичним, па и грађанскоправним.

Пословима војне организације су се у време српског покрета 1848. и 1849. године бавили углавном сви органи који су тада били на челу покрета и руководили њиме. Изузев врховне војне команде и непосредног руковођења војним операцијама, Главни одбор, поједина његова одељења и тела која је он организовао су носили највећи део терета ових послова.

Кључне речи: Српски покрет 1848, Главни одбор, Војни савет, Тајни војни савет, Кључ за народне војнике, војноорганизациони послови, суђење.

Сукоб с мађарима и почетак рата

Настојања српских депутација упућених на разне стране да издејствују признање права српског народа и одлуке скупштине одржане у Сремским Карловцима 1/13. и 3/15. маја нису нигде постигле повољне резултате. Део хрватске јавности, првенствено омладина, поздравио је одлуке Мајске скупштине. Ставови водећих политичких кругова били су ипак уздржани, што се показало нарочито у току дебате у сабору, у погледу савеза Војводине са Троједном краљевином, када се радило о војводи, припадности Срема, али и о другим питањима.¹

Делегација упућена на двор затекла је цара у Инсбруку, куда се склонио од бечких револуционара. Српску депутацију је цар примио 19. јуна у приватну аудијенцију, а у присуству мађарског министра Естерхазија и том приликом изјавио да не може да потврди одлуке незаконитог конвента које су му донели његови поданици грчко-источне вероисповести заједно са гомилом дошљака из Србије. Спреман је да испуни све лојалне жеље ових својих поданика, које му буду поднете законитим путем, то јест преко законитог, црквеног конгреса.² Дворска камарила пак, на челу са надвојвоткињом Софијом и надвојводом Францом Карлом, родитељима будућег цара Фрање Јосифа примила је српске депутате сасвим другачије. Надвојвода је изјавио: "Признајмо, да смо и ми (двор) и ви несретни и помозимо себи узајамно. Ходите и даље почетним путем, јер он води к' спасењу нашем (двора) и вашем".³

После овог неуспеха неки чланови српске депутације: архимандрит Прокопије Ивачковић, др Константин Пеичић и Јован Суботић су се обратили министарству у Бечу, министру Доблхофу и министру иностраних послова Весенбергу и покушали да им објасне суштину српских захтева. Љубазно примљена, депутација није добила никакав позитиван одговор на своје молбе ни од једног министра.⁴

Изасланство које се упутило на италијански фронт да Стевана Шупљикаца обавести о његовом избору за војводу и да затражи од маршала Радецког да га отпусти из своје војске такође није било боље среће - Шупљикац је саветовао да Срби покушају да се измире са Мађарима, уз услов да ови признају српску народност и привилегије. Иако је прихватио избор за војводу, изјавио је да се нада да неће дуго бити војвода и ако добије царско одобрење, јер жели да на миру оконча своју старост.

¹ Грађа за историју српског покрета у Војводини 1848-1849, Београд 1952, (у даљем тексту Грађа), 305-306, 357, 367-368; Васа Богданов, Друштвене и политичке борбе у Хрватској 1848/49, Загреб, 213-217.

² Joseph Thim, *A magyarorsági 1848-49 - iki szerb fölkelés története* I-III, Budapest 1930-1940, (у даљем тексту Thim) II, 252-253; 278-283, 431-432; *Грађа*, 328; С. Капер, нав. дело, 64; Драг. М. Павловић, *Србија и српски покрет у Јужној Угарској 1848. и 1849*, Београд 1904, 19-20.

³ Миховил Томандл, Улога др-а Константина Пеичића у српском покрету 1848-1849 године, Зборник МС за друштвене науке 18/1957, 65.

⁴ Живот дра Јована Суботића (автобиографија), Други део: пролеће, Нови Сад 1902, 97-98.

На захтев српске депутације у Инсбруку и представку Радецког, цар и влада су одбили да дају потврду избора војводе 21. јуна, с образложењем да се молба не може уважити, "пошто српски војвода не постоји, стога је његов чин незаконит, а војвода незаконит ауторитет".⁵

Овај поразни исход труда српских депутација да постигну одобрење одлука Мајске скупштине, односно да у револуционарним променама које су захватиле царевину и српски народ добије слободу и равноправност показивао је од самог почетка какав ће правац царска политика имати према српском, али и према покретима других народа у Монархији, "Јер интерес Срба био је демократизам и слобода, а интерес Аустрије реакција и контрареволуција".⁶

У једном писму аустријском министру председнику митрополит Рајачић констатује да је скоро у исто време док су њега одбијали у Бечу, аустријски генерал Храбовски напао на Карловце.⁷ Мађарска влада је наима, већ од почетка српског покрета предузела најоштрије мере за његово гушење. Делатност преког суда, установљеног још пре Мајске скупштине настављена је. Мајску скупштину влада је прогласила за незакониту, а на њене учеснике за велеиздајнике. Већ 11/23. маја министар унутрашњих послова Семере оштро је прекорио комесара Чарнојевића због догађаја у Војводини и наложио му: "Карловачку скупштину прогласити незаконитом, као и све што је из ње проистекло. Заслужује укор и казну што је бирала без претходног пристанка владе, патријарха, коме ћете забранити да се служи овом титулом; што је бирала војводу; што је један свој одбор прогласила перманентним; што ће под именом Војводине образовати посебну област и покрајину; што ће послати изасланике на словенски конгрес, која ће се одржати у Прагу. Ове две последње ствари директно су у противности са уставом и статутарним јединством, и руше га". Истога дана палатин Стефан је именовао новог комесара уз Чарнојевића, који по оцени владе није деловао довољно одлучно.⁸

У склопу уступака мађарској влади цар је још 25. априла/7. маја потврдио параграфе 6 и 8 III законског чланка који је донео угарски сабор, а по којима се сва војна сила у Мађарској подвргава мађарској влади. Под мађарско министарство подвргнута је овом одлуком и Војна граница. На растуће незадовољство граничара и његове непредвидиве последице указао је и Јован Хацић у писму Чарнојевићу. Сматрао је да у Граници треба извршити неке реформе.⁹ И генерал Храбовски, командант Петроварадина известио је цара о својим страховањима да би последице те одлуке могле бити опасне: "Ја имам морално убеђење да би изненадним безусловним потчињавањем Војне границе под кр. угарско министарство историска верност и оданост храброг граничарског народа према преузвишеном царском дому могла

⁵ Миховил Томандл, Војвода Стеван Шупљикац као главнокомандујући српских војних снага у Војводини 1848. године, Зборник МС за друштвене науке 27/1960, 32-33; Грађа, 414-415.

⁶ Васа Богданов, Устанак Срба у Војводини и мађарска револуција 1848 и 1849, Суботица 1929, 172.

⁷ Исто, 146.

⁸ Грађа, 317-319.

⁹ Thim II, 257-259.

бити пољуљана у својим темељима, да би веза покорности много олабавила и да би се грађански рат са свим својим несрећним последицама могао изазвати".¹⁰

У име мађарске владе министар Етвеш је 22. маја/2. јуна обавестио Рајачића да се проглашава за незаконит избор патријарха, јер је извршен од незаконите скупштине. Налаже му да хитно објави одлагање црквеног сабора за 15. јун и одржавање тог сабора у Темишвару, а не одобрава одлагање сабора после 15. јуна и његово одржавање у Новом Саду. Све наредбе владара издаваће се преко мађарског министарства.¹¹ Мађарска влада предузимала је у то време припреме за рат, али је покушавала неким мерама да умири нерасположење у граници. Граничарима су дате неке олакшице: слободна својина на земљи, укидање кулука држави, слободна сеоба, слободно бављење трговином, индустријом и занатима.¹²

Међутим, у Граници је отпор потчињавању мађарској влади све више јачао. Народ у Панчеву је 11/23. маја испољио велико незадовољство када му је прочитана ова одлука. Граничари у Шајкашком батаљону такође су били незадовољни овом одлуком и, по једном извештају мађарској влади, то незадовољство подстицали су официри. "Официри, са изузетком неколицине, заклети су непријатељи Мађара, потајно хушкају и у стању су да све учине против Мађара само да се овде не призна мађарско министарство".¹³

Свестан опасности која је Србима претила од мађарске владе, поготову после Мајске скупштине, обавивши најнужније послове око свог конституисања и предузевши прве кораке на оснивању мреже месних одбора, Главни одбор је почео са припремама за рат. Већ 15/27. маја упућен је народу проглас којим га Одбор упозорава на опасност и позива да се припреми за могући рат.¹⁴ Одлучнији позив на одбрану од мађарске опасности упућен је Шајкашима 22. маја/3. јуна, а 23. маја/4. јуна Одбор је позвао све месне народне одборе да одмах са оружјем дођу у Карловце да бране Нови Сад и Карловце, које се Мађари спремају да нападну. Један одред мађарске војске, око 800 људи, стигао је 5. јуна у Нови Сад, чије је становништво било дужно да га уконачи. Одбор је 24. маја/5. јуна прогласом позвао граничарске официре и подофицире да се ставе на чело народне војске.¹⁵

Пропаганда Главног одбора у Граници наишла је на плодно тле. Панчевачки окружни одбор, један од првих месних одбора, позвао је 21. маја/3. јуна општине са територије Немачко-банатске регименте да пошаљу своје представнике на протестну скупштину против подвргавања Војне границе мађарској влади. Скупштина је одржана 25. маја/6. јуна и са ње је упућен протест цару. И граничари Немачко-банатске регименте упутили су цару свој писмени протест. Генерал Пире је истога дана из Темишвара упозорио мађарског министра војног Лазара Месароша да су све општине подигнуте на узбуну и спремне да пођу према Новом Саду и Карловцима: "Најбоље расположење влада у народу за Њ. величанство, али народ неће ништа да

¹⁰ Исто, 262-263.

¹¹ *Грађа*, 366-367.

¹² *Грађа*, 352.

¹³ *Грађа*, 345, 356.

¹⁴ *Грађа*, 339-343.

¹⁵ *Грађа*, 369-370; Thim II, 331, 335-337, 334-335.

зна за мађарско министарство нити за икакав њихов утицај на судбину Границе, него хоће да се надзирању тога елемента одупре до последњег човека".¹⁶

Утицај Главног одбора је већ био тако ојачао да је његова реч, по изјави генерала Храбовског постала право "делфијско пророчиште" за Србе. "Оно што Главни одбор нареди", пише Храбовски, "тачно се извршава, и све везе дисциплине и субординације у шајкашком батаљону и Петроварадинској регименти су попустиле".¹⁷ Око 600 шајкаша придружило се добровољачком одреду Зарије Јовановића, а прикључују му се и нови. Потпуковник Молинари је о томе обавестио Славонско-сремску команду 26. маја/7. јуна, приписујући то пропаганди Главног одбора.¹⁸ Већ 26. маја/7. јуна, по Чарнојевићевом извештају министру Семереу, отворено су се побуниле Петроварадинска и Панчевачка регимента, Шајкашки батаљон и Сремска жупанија. Наоружани народ чека наређења од Главног одбора. Чарнојевић је проценио да се у Карловцима и у крају између Новог Сада и Будисаве налази око 16.000 људи.¹⁹ Покушаји неких угледних Срба да наговоре окупљени народ да се разиђе није успео.²⁰

Царским ручним писмом 8. јуна Граница је стављена под непосредну власт мађарског министарства, а предузимање мера против српских устаника, укључујући употребу војне силе наредио је министар војни Л. Месарош Храбовском 27. маја / 8. јуна.²¹

Главни одбор се 29. маја/8. јуна обратио цару износећи му разлоге незадовољства српског народа. То су разне мере мађарске владе: мобилизација гарде, непризнавање српског сабора и његових одлука, сазивање и премештање црквеног сабора за 15. јун у Темишвар, проглашење преког суда, чак и на територији Војне границе, "против целог једног невиног народа завођење казног терористичког поступка". Ове примедбе Срби су изнели Храбовском путем једне бројне делегације. Том приликом он је оспорио постојање српског народа у Аустрији, изјавивши "да он за име "Србин" не зна, да никакву српску народност у Аустрији не познаје". Увређен оваквим поступцима, Главни одбор изјављује пуну лојалност цару, моли га да уклони Храбовског и да опуномоћи патријарха Рајачића, бана Јелачића и војводу Шупљика да дођу у Војводину да би се спречио грађански рат и крвопролиће.²² Међутим, истог дана издат је царски "Манифест на моје граничаре" у којем цар Фердинанд објашњава да је Граница подвргнута мађарској влади "ради бољег управљања нашег отечества, ради бржег отправљања наши дела". Гарантује граничарима неповредивост њихове народности, вере и језика, али позива на пуну послушност угарској влади. Потврђује ауторитет Храбовског и објављује лишавање банског достојанства и свих војничких звања Јосипа Јелачића.²³

¹⁶ *Грађа*, 363, 378-379, 381.

¹⁷ *Thim II*, 255.

¹⁸ *Грађа*, 382-383.

¹⁹ *Грађа*, 383, 387.

²⁰ Јаков Игњатовић, *Мемоари*, Београд 1966, 165; *Грађа*, 387.

²¹ *Грађа*, 385.

²² *Грађа*, 389-390.

²³ *Грађа*, 391-392.

Мађарска влада упутила је позив жупанијама да се Мађари и Немци наоружају, а Србима Банатске границе да не подлежу утицају Главног одбора.²⁴ Одлуком владара од 8. јуна питање мађарске власти над Границом дефинитивно је решено. Мађарска влада тражила је хитну акцију, те је Храбовски 12. јуна упутио на Карловце седам компанија пешадије, једну батерију артилерије са четири топа и један ескадрон коњице. У то време у Карловцима је био један слабо наоружан сремски провинцијални батаљон, две компаније домобранаца, 150-200 граничара Петроварадинске регименте, нешто Србијанаца и један Црногорац. "Поред ових било је и Бачвана", каже Стратимировић, "без оружја, само са великим батинама". Од тог људства, стицајем околности, само 30-40 војника било је у могућности да се супротстави нападу и да га чак одбије. Овом војном демонстрацијом почео је рат између Срба и Мађара.

Организовање војске и војних власти

Одмах после Мајске скупштине Главни одбор је бројним прогласима упућеним народу, граничарима, официрима и подофицирима упозорио на опасност од оружаног сукоба с Мађарима и позвао их да се припреме за тај сукоб. Циљеви српског народа у рату који прети су одбрана слободе и народности, завичаја и огњишта, поново успостављених српских права, али и царске власти и престола.²⁵

Народ се скупљао у све већем броју, у Карловцима и у другим логорима. Доживљавајући подвргавање Војне границе угарском министарству као својеврсну издају, граничари су масовно отказивали послушност својим командама и стављали се на располагање Главном одбору. Непосредно пред напад на Карловце, 29. маја/10. јуна, петроварадински заповедник Храбовски је обавестио цара да се у Римском шанцу налази већ 40.000 људи, већином граничара Шајкашког батаљона и Петроварадинске регименте, са више стотина наоружаних сељака из Срема, под царским заставама. Исти, ако не и већи број окупљен је у Карловцима и околини. Храбовски извештава да би он имао довољно снаге да нападне, али да би његове трупе то одбиле.²⁶

После изненадног и мучког напада Храбовског на Карловце 31. маја/12. јуна постало је сасвим извесно да је сукоб неизбежан.²⁷ Овај напад, који је означио почетак рата, убрзао је окупљање српске народне војске. Део шајкашке флотиле напустио је своје опредељење и упутио се у Карловце. Под Стратимировићевом командом заузет је и тителски арсенал, 15/27. јуна, тако да је цео Шајкашки батаљон био захваћен устанком.²⁸ Окупљену српску народну војску је требало организовати, те се, хронолошки посматрано, војно-организациона делатност јавља као један од пр-

²⁴ Грађа, 394-395, 396.

²⁵ Архив Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима, Српски народни покрет (у даљем тексту АСАНУК, СНПок), кут. 1, Штампани проглас.

²⁶ Грађа, 393.

²⁷ Грађа, бр. 360.

²⁸ Грађа, 403-406; С. Гавриловић, *Срем у револуцији*, 150-170.

вих, али и најзначајнијих послова Главног одбора. Главни одбор је 12/24. јуна склопио са Храбовским и Чарнојевићем примирје, да би се избегао грађански рат, али је оно уствари само омогућило несметане припреме за војни сукоб. По условима примирја Главни одбор и пододбори основани у појединим местима наставиће са својим радом до повратка депутације, или док се од ње не добије извештај. Уколико се депутација не врати у року од десет дана, сакупљено људство треба да се распусти. До тог времена гарантује се пуна безбедност Одбору и народу окупљеном у Карловцима, у Јарку и на другим местима. Уколико се народ не разиђе после повратка депутације или у року од десет дана, престају гаранције утврђене овим примирјем. Главни одбор јамчи за одредбе овог споразума, сам и уз помоћ месних одбора и својих комесара.²⁹ Примирје није било поштовано. Главни одбор се 27. јуна пожалио комесару Чарнојевићу да је петроварадинска стража ухапсила неке његове курире, а и два члана Главног одбора, Радака и Милетића.³⁰

Крајем јуна наоружани народ био је окупљен у Карловцима, Перлезу и у Шајкашком батаљону у Римском шанцу.³¹ У току рата били су формиран и други војни логори. Ратно стање наметнуло је Главном одбору низ послова везаних за војну организацију: регрутовање и снабдевање војника, врховну команду и обезбеђење командног кадра у војсци - официра, планирање и спровођење војних операција. У оквиру војних припрема Одбор је предузео низ мера. Свим пододборима је упућен још 9/21. јуна, пре закључења примирја, захтев да наложе паросима свих вероисповести да на основу домовних протокола начине спискове свих породица, како би Главни одбор знао број за оружје способних становника.³²

Као што је поменуто, Мајска скупштина није утврдила прецизније надлежност Главног одбора, што није учињено ни у актима који су касније регулисали његово уређење. Још од Мајске скупштине Главни одбор је руководио и овим, као и свим другим пословима. Мада је у следећем периоду Одбор доносио све најважније одлуке, укључујући и оне војног карактера, он није могао непосредно, оперативно преузети врховну војну команду, нити сам обављати све послове везане за војску и ратовање. Тако је већ 27. маја/8. јуна изабран за привременог заповедника војске, у одсуству војводе Шупљикца, Ђорђе Стратимировић.

Свестан тежине обавеза и броја дужности које му предстоје, Главни одбор је, предузимајући и сам послове на војном организовању и припремама за рат, али и схватајући да је немогуће да у својим рукама држи све функције власти, и војне и цивилне, одлучио одмах на почетку да формира и један посебни војни орган. На седници Главног одбора 5/17. јуна је установљен Војни Савет.³³ Том приликом је донето и *Устројеније Војеног савета*. *Устројеније* је имало 18 тачака, у којима је утврђен положај и надлежност овог тела. У § 1 је објашњено из којих је разлога основан Војни савет. Он је требало да преузме дужност организовања одбране покрета и осигурања његове безбедности. У том циљу Војни савет је овлашћен да из-

²⁹ *Грађа*, 435-437; *Thim II*, 454-457; Д. Ј. Поповић, нав. дело, 264-265.

³⁰ *Србски летопис* за годину 1866, књ. 11, у Новоме Саду 1867, 142-143.

³¹ *Грађа*, 443, 444, 447.

³² АСАНУК, СНПок, кут. 1, Штампани проглас.

³³ АСАНУК, СНПок, кут. 3, бр. 10, бр 39.

даје нужне наредбе. Савет је могао самостално да одлучује о уконачавању дотада окупљене војске, стражарењу, отпуштању војника и њиховој измени (§ 2). Поред тога, Војни савет ће доносити самостално одлуке и о војсци која се буде окупила и о целокупној војсци српског народа (§ 3). Савет ће се старати о снабдевању и дисциплини окупљене војске (§ 4). Требало је да обезбеди уредно обавештавање о расположењу народа. Савет ће оценити да ли постоји и потреба за новим четама, па је, али уз сагласност Одбора, могао да изврши нову регрутацију (§ 5). Што се тиче официрских чиновна, Војни савет је имао право да поставља официре до ранга мајора, а у више чинове са сагласношћу Главног одбора (§ 7). Савет је само у погледу одбрамбених мера могао да одлучује сам; кад се радило о офанзивним акцијама и о дислокацији војске морао је имати сагласност Одбора (§ 8). Војни савет ће имати дисциплинску власт у војсци: моћи ће да изриче мање казне припадницима народне војске, као што су укор, затвор, истеривање из народне војске. За теже преступе ће Војни савет формирати војни суд. Његове пресуде ће Савет моћи ублажавати, са сагласношћу Главног одбора (§ 9).

Војни савет се састоји од председника, седам чланова и једног секретара, који има право одлучивања у Савету. Савет ће имати и нужни персонал. У својим седницама одлучује већином гласова. Војни савет ће строго водити рачуна о економском пословању и штедљиво располагати повереним средствима. Једном седмично подносиће рачун о утрошеним средствима. Имаће војно-полицијску и војно-економску надлежност, за шта ће установити одговарајуће органе. Они чланови Војног савета који су и чланови Главног одбора имају право да учествују у раду Главног одбора, али неће моћи да гласају онда када се буде одлучивало о оним питањима о којима је већ решавано у Војном савету и која су потом изнесена пред Главни одбор. Чиновнике војне канцеларије и других надлештава подређених Војном савету, као и њихове плате ће он сам одредити.³⁴

За председника Војног савета изабран је Петар Стојшић, а за чланове мајор Милојевић, капетан Сурдучки, капетан Исак Давидовац, лајтнант Костић, Блануша, Мита Миленковић, Иванић, Захаријевић, Јуришић, Бугарски и Живановић. За канцелисте је изабрано шест чиновника.³⁵ Пошто је секретар Савета убрзо дао оставку, новог секретара Теофила Димића именовано је Главни одбор, чији је он члан био.³⁶ Касније је неке чланове Војног савета именовано Главни одбор, обично на предлог и препоруку Савета, али је Војни савет и сам бирао своје чланове и војне чиновнике.³⁷ Војни савет је за свог члана изабрао 9/21. јуна инжењера Хенка, а како се број чланова у међувремену смањило, Главни одбор је, на предлог Војног савета именовано за члана начелника србијанских добровољаца Димитрија Љотића, 22. јуна/4. јула.³⁸

³⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 3, бр. 39.

³⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 3/39; кут. 3/7, II и III; кут. 3/10/II

³⁶ АСАНУК, СНПок, кут. 3/158.

³⁷ АСАНУК, СНПок, кут. 2/158, кут. 3, бр. 10/II, 117, бр. 143.

³⁸ АСАНУК, СНПок, кут. 3/224; кут. 11/св. III.

О оснивању Војног савета Главни одбор је обавестио команданте већ сакупљене војске и наложио им да Војном савету свака 24 часа шаљу извештаје о свом положају и ситуацији.³⁹

Задаци који су стајали пред новим војним органом нису били ни малобројни ни безначајни. Спонтано и стихијски окупљена, војска је и организационо и финансијски, била такоређи потпуно несређена. Своју прву седницу је Војни савет одржао већ истога дана, 5/17. јуна. На тој првој седници је већ донео неколико одлука војноорганизационе природе. Радило се углавном о начину регрутације у народну војску и измени војника.⁴⁰ На седници 6/18. јуна је такође било речи о сличним питањима. Поред тога, секретар Главног одбора је предао Војном савету два печата, са натписом *Врховно управитељство војске Народа Србског*, а други *Главни Војни Комесаријат Народа Србског*. Војни савет је 7/19. јуна од Главног одбора затражио информацију о броју надлештава и чиновника који раде при разним војним становима: ко их је поставио и колику плату примају, јер Војни савет не располаже подацима о томе. Траже податке и о постојећој опреми и намирницама за војску. Ови су подаци неопходни, јер многи чиновници захтевају плате, а Војни савет не зна ни њихов број ни звања, те су му зато тражени подаци неопходни. Потребно је да се прегледају и рачуни свих надлештава. Ова је молба била поновљена на седници 13/26. јуна.⁴¹ Извесна беспомоћност и неодлучност осећала се у првим корацима Војног савета. Већ 6/18. јуна он се обратио Одбору молбом да му обезбеди средства за најнужније потребе у износу од 100 форинти, што је Главни одбор одобрио истога дана.⁴²

Војни савет је 6/18. јуна обавестио војне команданте о свом оснивању и наложио им да свака 24 сата извештавају Савет о својим положајима и о стању војске.⁴³ Пуковницима народне војске Зарији Јовановићу и Јовану Дракулићу, командантима логора на Јарку и у Перлезу упућен је 17/29. јуна захтев да одмах организују војску, поделе је у одељења и батаљоне и о томе извести Савет. Тражени су и подаци о броју и чиновима војних службеника, које треба што пре доставити, како би се војска могла коначно организовати. Овај свој предлог је Војни савет упутио и Главном одбору, истога дана. Предложено је да се у сваки логор поставе лекари, што је Одбор и одобрио и препоручио Војном савету да то изврши. Истовремено је Војни савет замолио Одбор да о његовом оснивању обавести одмах народ и све војне логоре.⁴⁴

Савет је 18/30. јуна обојици команданата, Јовановићу и Дракулићу пребацио што не поштују налог да свака 24 сата шаљу извештај о стању војске, налаже им строго да то чине и понавља наредбу да се начине спискови војних чиновника.⁴⁵ Одговор о стању војске командант стана на Јарку Зарија Јовановић је доставио Вој-

³⁹ АСАНУК, СНПок, кут. 3, бр. 14; кут. 3/36; кут. 3/41/1.

⁴⁰ АСАНУК, СНПок, кут. 11, св. III.

⁴¹ АСАНУК, СНПок, кут. 3, бр. 50, бр. 104.

⁴² АСАНУК, СНПок, кут. 3, бр. 12, бр. 36.

⁴³ АСАНУК, СНПок, кут. 3/14.

⁴⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 3/155, 165, 167, 169, 213.

⁴⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 3/177.

ном савету 19. јуна/1. јула. Извештава Савет да је војска која је под његовом командом тако организована да је свака општина за себе устројена у одељења, која имају своје заповеднике. Није могуће организовати војску у редовне јединице, јер би то захтевало више командног кадра, па самим тим и веће издатке, што по његовом мишљењу, садашње новчано стање не би поднело. Број окупљених војника је око две хиљаде и која стотина и око 130 Србијанаца. Тачан број се не може утврдити, јер једни одлазе, а други долазе. Располаже са осам топова. Међутим, готово трећина војске наоружана је исправљеним косама, вилама и сличним. Војска је одушевљена у највећем степену. Извештај није раније послао, јер не може држати канцеларију под ведрим небом, али се обавезује да ће их убудуће слати. Сем напада на Духове, непријатељских дејстава није било.⁴⁶

Најважнији задатак који је у то време стајао пред Војним саветом био је организовање регрутације народне војске. У току јуна и јула 1848. године је Војни савет издавао бројне наредбе о регрутовању војника, њиховом распореду у поједине логоре и друга места, опремању и снабдевању. О томе је било речи готово на свакој седници. Одлуке су доношене у самом Савету, или су издавана одговарајућа упутства месним органима. Већ на свом првом заседању 5/17. јуна Војни савет је уочио потребу да се измена народних војника окупљених у Карловцима организује, уважавајући жалбе појединих војника да им због боравка у логору пољски радови пропадају. Стога је установио правила по којима ће бити обављена регрутација и о томе упућен распис свим месним одборима: из кућа где су тројица позиваће се један војник, од четворице мушкараца зваће се у Карловце двојица и то на недељу дана, с препоруком да сваки понесе довољно хране за то време. Ако у тој општини има мало кућа са тројицом или четворицом мушкараца може општина и једног од двојице регрутовати. Наредбу треба спровести хитно, у року од два дана после пријема. Главни одбор је ову наредбу одобрио на својој седници 6/18. јуна.⁴⁷

На истој, првој седници је Савет наложио Сурчинском пододбору да пошаље људе у Карловце. Стратимировић је молио Одбор да му се пошаље у стан на Јарку 200 Сремаца, јер се плаши да се због одласка Сремаца кућама не разиђу и шајкаши. Мајору Јелачићу Савет је 9/21. јуна упутио позив да дође у Карловце са 100 граничара, Кузману Папулићу, иришком капетану да доведе 90 људи, а Румском одбору такође да упути у Карловце 100 војника. Од Огарског одбора тражени су војници 22. јуна/4. јула, а на предлог Главног одбора Војни савет је упутио из карловачког логора у логор на Јарку 50 људи.

Регрутовање није текло без потешкоћа и често је изазивало незадовољство и отпор. Белегишком одбору је приговорено да шаље у војску све саму сиротињу, а житељи Грабовца су сматрали да се из њиховог села узима несразмерно много људи. Сурдучки пододбор је 10/22. јуна молио да се њихови људи пусте кућама, обавивши да ће одмах послати друге. Војни савет је на то огорчено одвратио да најпре дођу људи на измену, па ће тек онда они који су у стану бити пуштени кућама.⁴⁸

⁴⁶ АСАНУК, СНПок, кут. 3/191.

⁴⁷ АСАНУК, СНПок, кут. 3/4; кут. 3/37.

⁴⁸ АСАНУК, СНПок, кут. 3/13, 65, 66, 67, 68, 194, 226, 328; кут. 4/509, 510, 531, 532; кут. 11/III.

Савет је 16/28. јуна наложио мајору Јелачићу да свим војним старешинама нареди да спрече бекство војника кућама. Ако се бегунац ухвати, треба одмах да се под стражом спроведе Војном савету. На седници 19. јуна/1. јула Савет је закључио, са сагласношћу Главног одбора, да се ниједан војник без дозволе свог команданта не сме удаљити из логора, под претњом строге казне, о чему обавештава команданте Костића и Бланушу.⁴⁹ Строго је укорен Михаљевачки одбор 20. јуна/2. јула што мештани не долазе у Карловце и наложено му је да убудуће из породица где има тројица по једног, а где су четворица по двојицу шаље у карловачки стан. У супротном, употребиће се строга средства. Пододбору у Руми Савет је замерио 28. јуна/10. јула што појединци одбијају да врше војну службу. Уколико се не обезбеди да се по 75 људи шаље у Карловце, биће то обезбеђено силом и кажњено глобом.⁵⁰

Да би се осигурало уредно регрутовање и измењивање војника Савет је 1/13. јула донео *Кључ за народне војнике*, по којем је поново одређен број војника које је дужно да да домаћинство у зависности од броја укућана. Јединци ће се отпустити кућама, нарочито у време док трају пољски радови. Ако би то прилике захтевале, половина јединаца остајала би у логору, а друга половина би се измењивала свака 4 дана. Ако у домаћинству има два војника (двоглавци), један треба да је у служби, а други код куће. Од тројице двојица служе, а један је код куће, од четворице двојица, а од петорице и шесторице су тројица на служби, а остали у домаћинству. Од осморице и деветорице обавезни су на службу по четворица.⁵¹

Војни савет није бринуо само о регрутацији него и о распореду војника по појединим логорима према тренутним потребама и војним приликама. На молбу Јоксима Новића, којег је Главни одбор опуномоћио да у Срему (Провинцијалу и Граници) утврђује власт Војводине и бана, препоручио је Одбор Војном савету 6/18. јуна да му упути 25 србијанских добровољаца.⁵² Команданту добровољаца Савет је наредио 23. јуна/5. јула да му упути 20 Србијанаца у Жабаљ. Начелник чете из Черевиха молио је помоћ у људству, јер се у Футогу окупља бројна мађарска војска, која врши репресалије према становништву, зато што је лепо дочекало србијанске добровољце. Из Перлеза је Дракулић молио Главни одбор да му што пре пошаље 400 - 500 Србијанаца, јер му је супротстављена сила од 3.700 мађарских коњаника. Иришком капетану Кузману Папулићу Војни савет је наложио да пажљивије надзире страже, јер се неуредно одржавају и војници се разилазе. Прети да ће га сменити и поставити другог команданта уколико се то настави. Половином јула Војни савет је наредио месним одборима Ковиљском, Турђевачком, Надаљском, Госпођиначком, Чурушком и Тителском да из сваке општине пошаљу у Карловце изучене тобције ради обучавања регрута. Пошто је одборима то једном већ наложено, а овај налог није испуњен, заповест Војног савета се понавља. У случају непослушности се прети војним судом. У логор на Јарку такође су послане тобције.⁵³ И друге општи-

⁴⁹ АСАНУК, СНПок, кут. 3/137, 194.

⁵⁰ АСАНУК, СНПок, кут. 3/192; *Грађа*, 480.

⁵¹ АСАНУК, СНПок, кут. 4/524.

⁵² АСАНУК, СНПок, кут. 3/21.

⁵³ АСАНУК, СНПок, кут. 3/249, 255, 257, 265; кут. 2/418, 463/II, 111; кут. 4/534.

не су строго опомињане због неуредног доласка војника из тих општина.⁵⁴ Савет је често одлучивао о изменама војника у војним логорима, најчешће када им не би на време стизала смена и у неким ванредним ситуацијама, када се јављала потреба да се у неке логоре, страже или за неке послове ангажује додатни број војника.⁵⁵ Командант србијанских добровољаца тражио је 15/27. јуна да му се обезбеди свакодневно 500 људи са мотикама, ашовима и лопатама да копају шанце за одбрану вароши, као и пруће и притке за утврђивање шанца, што је Војни савет одобрио, наложивши карловачкој полицији да то обезбеди.⁵⁶

Сразмерно највећи део посла којим се бавио Војни савет се односио на опремање и снабдевање војске. Савет је доносио одлуке о опремању појединих војних формација: оружјем - сабљама, копљима, пушкама, топовима и муницијом, а исто тако и о опреми шајки. Обезбеђивао је потребне занатлије ради одржавања опреме и оружја: пушкаре, мајсторе који су правили кундаке, држаља за копља, лафете за топове и друге. Организовао је копање шанаца, обезбеђујући људство и опрему. Чета из Черевиха тражила је барут и олово. Одбору у Земуну послано је 100 пушчаних цеви. Главни одбор је препоручио Војном савету да нареди да се праве лафети за топове. Члан Главног одбора Карамата је обавестио да је приспео барут и моли Савет да нареди исплату. Војни и грађански командант сентомашког стана захтева да се што пре пошаље муниција, јер се приближује напад. Ђорђе Стратимировић је молио Војни савет да му се из народне оружнице изда 12 пари нових пиштоља.⁵⁷ Поред тога било је нужно обезбедити и смештај за војску, о чему је такође бринуо Војни савет.⁵⁸

Окупљеној војсци требало је обезбедити смештај и издржавање, опрему и муницију, што је такође највећим делом пало у дужност Војном савету. Главни одбор је већ јуна месеца, на захтев привременог предводитеља народне војске, а посредством Војног савета доставио за издржавање војске 1000 форинти у сребру.⁵⁹

Обезбеђивање материјалних средстава за покрет био је свакако један од најтежих послова који су стајали пред Војним саветом, поготову с обзиром на неподељену и недовољно утврђену надлежност појединих органа. На Стратимировићев захтев да му се пошаље један топ, Војни савет је одговорио 25. јуна/7. јула да он и не зна где и колико топова у Карловцима има, јер њима располаже мајор Јелачић, без знања Војног савета.⁶⁰

За све ове потребе Војни савет је морао прикупити и неопходна новчана средства.⁶¹ На захтев пуковника Јовановића 21. јуна/3. јула да му Војни савет пошаље 2000 форинти, одговорено је да ће се предлог доставити Главном одбору на одобрење. Истог дана је Војни савет наложио Финанцијалном одељењу да се изда новац

⁵⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 4 /645, 674.

⁵⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 3/329, 339, 341, 344.

⁵⁶ АСАНУК, СНПок, кут. 11/св. III, кут. 3/124; кут. 3/147/I.

⁵⁷ АСАНУК, СНПок, кут. 3/166, 167, 179/II; кут. 4/518, 550, 563.

⁵⁸ АСАНУК, СНПок, кут. 3/1547/I.

⁵⁹ АСАНУК, СНПок, кут. 3/41/I.

⁶⁰ АСАНУК, СНПок, кут. 3/288.

⁶¹ АСАНУК, СНПок, кут. 3/242, 246, 248, 263, 248, 288, 290, 330, 336, 337, 339, 340, 343, 344, 401, 404, 410, 433, 442, 464, 470, 483, 491, 627; кут. 11/св. III.

војном лекару Васићу за набавку хируршких инструмената, са чим се сагласио и Главни одбор.⁶²

У оскудици средстава за издржавање војске и подмиривање других војних потреба, Војни савет је био приморан да их обезбеди из различитих извора и да се труди да расходе смањи. Тако се обратио манастирима у Крушедолу, Гргетегу, Беочину, Хопову, Ремети, Раваници, Бешенову, Рекавцу, Кувеждину, Ковиљу, Јаску, Привиној глави и Шимановцима 17/29. јуна, са молбом да што пре пошаљу извесну количину зоби за коње.⁶³ Због оскудице новца, Војни савет је 24. јуна/6. јула предложио Главном одбору да се војницима не издаје никаква плата, полазећи од претпоставке да у српској војсци треба да влада чисто родољубље и оданост народности, а не користољубље, па сматра да војска треба да добије само потребно снабдевање, односно исхрану и, евентуално дуван, или уместо њега нешто у новцу, као у царској војсци. То би била једна крајцара у сребру дневно. Треба обезбедити и вино, нарочито тамо где је вода рђава, или 2 крајцаре дневно. Овај захтев је Главни одбор одобрио 1/13. јула, а 2/14. јула је Војни савет саопштио Финанцијалном одељењу ову одлуку и препоручио му да по њој поступи.⁶⁴

Начелник Главног војног комесаријата Павле Адамовић поднео је 8/20. јула Војном савету рачуне и признанице о утрошеном новцу. Ове рачуне Војни савет је упутио Главној контроли, с налогом да их прегледа и о томе извести Војни савет.⁶⁵ Официрима је наложено да Војном савету свакодневно подносе захтеве за снабдевање.⁶⁶

Један од најважнијих послова везаних за ратовање и организацију војске било је обезбеђивање командног кадра, а његов недостатак један од најболнијих проблема војноорганизационе природе. Главни одбор је својим прогласом позвао официре и подофицире, Србе, да се придруже покрету и стану на чело народне војске. Официри који су приступали покрету су били махом унапређивани у више чинове. Како је по свом *Устројенију* имао право да унапређује официре и војнике, Војни савет је већ од почетка то чинио. Молбу коју је Горњоковиљски одбор упутио Главном одбору да унапреди стражмештера Луку Пешића у подофицира, Одбор је проследио Војном савету. Савет је 16/28. јуна обавестио Зарију Јовановића, команданта логора на Јарку да је примио за војног чиновника Стевана Стејића из Сенте, којег му шаље да га употреби.⁶⁷ Војни савет је 18/30. јуна у складу са својим овлашћењем да може самостално унапређивати официре закључно са чином капетана, дао више чинове читавом низу подофицира. Фрајта из Шашинаца Васу Владисављевића, који се сам пријавио у народну војску, Војни савет је унапредио за фелдвобела.⁶⁸ Војни савет је унапредио седморицу шајкаша у лајтнанте, пошто је претходно саслушао мишље-

⁶² АСАНУК, СНПок, кут. 3/210.

⁶³ АСАНУК, СНПок, кут. 3/157/1.

⁶⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 3/269/1, II и III.

⁶⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 4/525.

⁶⁶ АСАНУК, СНПок, кут. 3/143.

⁶⁷ АСАНУК, СНПок, кут. 3/17, 143.

⁶⁸ АСАНУК, СНПок, кут. 11, св. III.

ње шајкашких официра. Унапредио је у стражмештре такође неколико шајкаша. Обавештава о томе Главни одбор и моли да им се одреде плате.⁶⁹

Главни одбор је 19. јуна/11. јула обавестио Војни савет да је именовао Стевана Сурдучког за главнокомандујућег над Шајкашким батаљоном и целом Бачком и препоручио му да Сурдучком изда све што овај буде захтевао. Истог дана је Војни савет предложио Главном одбору да унапреди официре Шајкашког батаљона, капетана Дамјана Давидовца и Стевана Сурдучког у пуковнике. Предлаже да се Сурдучком, поред главне команде над Шајкашким батаљоном и целом Бачком, која му је већ дата, повери и команда целе шајкашке флотиле.⁷⁰

На препоруку пуковника Дракулића од 23. јуна/5. јула и саглашавајући се са предлогом Војног савета од 26. јуна/8. јула, Главни одбор је одобрио унапређење неких официра, препоручио Војном савету да их уведе у дужност и одреди им плате, какве су официри са тим чиновима имали у царској војсци. Међутим, савет се са овим није сложио истичући да би било неправедно да они који до тада нису били официри и регуларни војници добију једнаке плате са официрима који су постепено и редовно напредовали, те предлаже да се оваквим официрима одреди плата у половини износа који би тим чиновима одговарао у царској војсци. Са овим предлогом Савета се Одбор сложио.⁷¹ Војни савет је 5/17. јула препоручио Главном одбору да потврди унапређење Петра Бобалића за потпуковника, Стевана Стејића за капетана, Ђорђа Војновића у поручника, Васу Владисављевића и Константина Михајловића за стражмештре. Официри су понекад и сами подносили молбе за унапређење. Кадет Стеван Недељковић из Каменице молио је Главни одбор да га произведе у потпоручника, што је и одобрено, а Војном савету препоручено да то и спроведе.⁷²

Официри су понекад унапређивани и на предлог својих војника или месних органа. Тако је Војни савет одобрио да Чурушки пододбор изабере за команданта иришке чете Петра Цветића, 17/29. јуна. Војници II компаније су 30. јуна предложили да се њихов друг Мелентије Будимчевић из Батајнице, као способан, одважан и родољубив човек постави њима за команданта. Војни савет је овај предлог прихватио, произвео га за лајтнанта и предложио Главном одбору да потврди ово постављење. Чурушки одбор је тражио од Савета да именује предводника за њихову чету на чурушком Јарку. Савет опуномоћује Чурушки одбор да га сам именује. Одбор је именовао Петра Цветића, али је ово именовање потврдио Главни одбор.⁷³ Бановчани су предложили Главном одбору да се двојица њихових другова унапреде у подофицире, што је Одбор пренео савету 12/24. јуна, а Седма сурчинска компанија такође предлаже унапређење неких каплара у официре.⁷⁴

⁶⁹ АСАНУК, СНПок, кут. 3/189, 210.

⁷⁰ Стеван Сурдучки, *Догађаји из српског покрета у Угарској 1848 и 1849*, Наше доба, Н. Сад 1889, бр. 95 (РОМС, М. 7.422)

⁷¹ *Вестник*, 1. јула 1848; АСАНУК, СНПок, кут. 3/271.

⁷² АСАНУК, СНПок, кут. 11/св. III; кут. 4/673.

⁷³ АСАНУК, СНПок, кут. 3/349; кут. 11, св. III; кут. 4/434/1.

⁷⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 3/349; *Грађа*, 464; кут. 4/552, 557.

Међутим, Војни савет није ипак унапређивао официре сасвим самостално, чак ни у оне чинове који су били предвођени његовим *Устројенијем*. Главни одбор је 8/20. јула обавестио Војни савет да је издао дипломе двојници официра који су унапређени у лајтнанте, а Војном савету препоручује да изда декрете двојници стражмештера.⁷⁵ Савет је 2/14. јула подсетио Главни одбор да је за издавање диплома официрима надлежан он (Савет), а не Главни одбор.⁷⁶

Савет је постављао војне лекаре, мада ни у том није био самосталан. На жалбу једног војног лекара, који се жалио Главном одбору што га је Војни савет уклонио из болнице, Одбор је наложио Савету да га врати, јер је време када у болнице треба примати што више лекара, а не отпуштати их.⁷⁷

* *

*

Од свог оснивања Војни савет се бавио и суђењем. Његова судска власт била је у почетку претежно војнодисциплинска и војнокривична, али се проширила и на друга кривична дела, а у неким случајевима и на грађанске парнице. Своју дисциплинску власт над војском Савет се заснивао на одредбама *Устројенија*, које су му поверавале бригу о безбедности, очувању поретка и послушности.

На тужбу војника из логора на Јарку, Савет је упозорио команданта, пуковника Зарију Јовановића да више не зоставља потчињене војнике и да о тим оптужбама поднесе извештај и оправдање Савету.⁷⁸ Више карловачких грађана се тужило Војном савету да војници праве штете грађанима. Савет је наложио команданту Костићу да нареди војсци да грађанству не наноси штете, под претњом казни.⁷⁹ Војни савет је предузео одговарајуће мере и против злоупотреба народних добара од стране Васића, члана Војног комесаријата. Иришком одбору је наредио да иследи неко присвајање народног добра, а 11/23. јуна је мајор Јелачић оптужен да је злоупотребио народно добро, узимајући војне коње за своје личне потребе. Наложено му је да их одмах врати, с образложењем да његов поступак изазива негодовање народа. Карловачки грађани жалили су се Војном савету да им војници праве штету, па је Војни савет наложио команданту да то забрани, под претњом строгих казни. Марко Јокић, командант карловачког стана је предложио Савету 12/24. јула да изведе пред војни суд Румљанина Ђорђа Младеновића јер је напустио стражу. Буковачком одбору наложено је 13/25. јула да у Карловце на суђење спроведе Швабе које су напустиле стражу.⁸⁰ Војни савет је вршио дисциплинску власт и непосредно, према војницима који су се налазили у војним логорима. Тако је на тужбу Д. Љотића наложио 26. јуна пуковнику Дракулићу да врати двојицу буљубаша који су из србијанског стана на Јарку побегли у Перлез. Главни одбор је 25. јуна обавестио Војни савет да су два момка ухваћена у фелдварском винограду, преступивши тако заповест

⁷⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 4/506.

⁷⁶ АСАНУК, СНПок, кут. 11/св. III.

⁷⁷ АСАНУК, СНПок, кут. 3/487.

⁷⁸ АСАНУК, СНПок, кут. 3/77.

⁷⁹ АСАНУК, СНПок, кут. 3/260.

⁸⁰ АСАНУК, СНПок, кут. 4/565.

да не прелазе преко кордона. Непријатељи су их ухватили и потом пустили. Главни одбор налаже да се извиди и по потреби казни. Савет је о овоме обавестио Сурдучког, саопштио му да тај поступак сматра за преступ и препоручио му да преступнике казни. О бекству двојице војника из војске је Сурдучки обавестио Војни савет. Они се вероватно налазе код својих кућа у Карловцима, па моли Војни савет да их ухвати и казни.⁸¹

Војни савет је дисциплинску власт вршио и онда када се радило о ситним преступима за које би се очекивало да ће решавати непосредне војне старешине. Тако је начелник Војног комесаријата тужио стражу с Брестова што је отела два хлеба који су били намењени војсци, а сама је уредно добила своје следовање.⁸²

У највећем броју случајева Војни савет је покретао поступак против оних који су изазивали нереде и побуне, оспоравали народни покрет, говорили против цркве и вере. Поступак је започињао било сам или је наређивао месним органима да покрену поступак. Горњосланкаменском пододбору наложено је 13/25. јуна да спроведе пред Војни савет каплара Павла Пупина који буни народ. Госпођиначка општина тужила је свога капетана да ради против народности. Војни савет на седници од 11/23. јуна одлучује да се он под строгом стражом доведе у Карловце, што је јављено општини. У Белегишу је већи број житеља био против покрета, те Војни савет запређује строгим мерама против бунтовника. Пододбору из Новог Сланкамена наређено је да спроведе Јанка Фијалу, осумњиченог за непријатељство према народној ствари. Одбор извештава Савет да не може да изврши тај налог, јер оптужени иде наоружан у пратњи своје браће, те моли да му Војни савет из Карловаца пошаље људе који би га ухапсили. И каплар из Платичева Радован Поповић оптужен је за делатност противну народном покрету.⁸³ Парох из Пећинаца оптужио је за противнародну делатност неке сусељане. Војни савет је наложио Одбору да их опомене да то више не чине, 15/28. јуна. Петка Георгијевића из Чортановаца оптужио је такође тамошњи парох да говори против вере и закона, па је Војни савет 16/28. јуна наредио да је овај под строгом стражом доведе у Карловце.⁸⁴

Главни одбор је 11/23. јула издао Војном савету једно упутство у којем му налаже да у року од 24 сата испита све политичке преступнике који буду доведени у Карловце, нарочито о непријатељским намерама, распореду и положајима њихове војске. Резултате испитивања треба одмах да достави Главном одбору своје мишљење о неким предметима политичког карактера.⁸⁵

Војни савет је покретао поступак и против осумњичених за тежа кривична дела као што су ухођење у корист непријатеља и издаја. За издају је осумњичен Васа Рајић, јер је наводно испоручио неко жито мађарској војсци. Карловачки грађанин Теодор Матијевић оптужио је за издају команданта карловачке грађанске гарде Стефана Милутиновића, тврдећи да је овај знао за напад Храбовског и није о томе обавестио Карловчане. Главни одбор је наложио Војном савету да спроведе истрагу

⁸¹ АСАНУК, СНПок, кут. 3/78, 284, 295/1, II; кут. 4/681.

⁸² АСАНУК, СНПок, кут. 3/499.

⁸³ АСАНУК, СНПок, кут. 3/103, 150/III, 223, 308, 386; кут. 11, св. III.

⁸⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 3/85; кут. 11/св. III.

⁸⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 4/646.

о овој ствари. Као непријатељски ухода ухваћен је 25. јуна/7. јула Лазар Дорошки, али је после саслушања пуштен као невин. За издају је осумњичен и Васа Рајић, јер је наводно испоручио неко жито мађарској војсци. Из војног стана у Јарку упућен је 7/19. јула Главном одбору, а Одбор га шаље на ислеђење Војном савету.⁸⁶

Поред војних деликата, Војни савет је учествовао и у судском поступку против учинилаца других кривичних дела, који нису имали ни војни ни политички елемент, нити су значили ремећење јавног реда и мира. Судио је за убиства, отимачине, штете, туче и низ других дела.⁸⁷

* *

*

Војни савет је од почетка радио по свему судећи у неколико одељења. Одмах по оснивању формиран је Главни војни комесаријат, а помињу се и Финанцијално и Економическо одељење. Због бројних дужности Финансијског и Економског одељења, Војни савет је на седници 12/24. јуна одлучио да је неопходан надзор и контрола над оба ова одељења, па је именовао надзорника и председника Главне војне контроле.⁸⁸ Тако је делатност Војног савета била подељена између неколико органа. Комесаријат је Војном савету подносио рачуне о утрошеном новцу. Овај је опет те рачуне предавао Главној контроли на проверу, а ова их потом враћала Савету.⁸⁹

Оваква структура Војног савета и њему подређених, односно са њим повезаних органа, чинила је његове послове сложенијим и његову делатност мање ефикасном. Начелник Главног војног комесаријата Павле Адамовић се 5/17. јула жалио Савету што Комесаријат није обавештен о приспећу војника Трећег батаљона и њиховом броју. Пошто Комесаријат о томе није обавештен нема намирница за те људе. Сматра да је нужно да буде о томе увек обавештен, да му се доставе спискови војске која пристиже, како би се могло благовремено организовати њихово снабдевање и тражити за то потребан новац. Од 15. јуна није добио ни паре, тј. од дана кад је постављена Контрола, која премашује круг свога делања и која се меша у послове Комесаријата. Осим контролисања она набавља ствари за Комесаријат и продаје ствари Комесаријата. Из тога се мора родити "хаос или највећи непоредак". Предлаже да Војни савет воспостави овај Комесаријат који је подложен само њему и да Економском одељењу наложи да оно изда Комесаријату 200 форинти сребра за даљу делатност, да не сматра чланове Комесаријата за трговачке сензале и робове, него да им укаже респект и поверење које свако надлештво треба да гаји према другом.⁹⁰ Главни војни комесаријат је 6/18. јула по налогу Војног савета поднео рачуне о свом пословању, а овај их упутио Главној контроли да их провери, и са својим примедбама достави Савету.⁹¹ Војни савет је 10/22. јула налог о набавци опреме за

⁸⁶ АСАНУК, СНПок, кут. 3/306; кут. 3/28; кут. 3/499.

⁸⁷ АСАНУК, СНПок, кут. 2/15; кут. 3/422, кут. 11, св. III; кут. 3/239.

⁸⁸ АСАНУК, СНПок, кут. 11, св. III.

⁸⁹ АСАНУК, СНПок, кут. 3/469; кут. 4/682.

⁹⁰ АСАНУК, СНПок, кут. 3/441.

⁹¹ АСАНУК, СНПок, кут. 3, 469.

војну болницу издао народној полицији.⁹² Извештај о стању барутане је комисија која је у ту сврху формирана требало да достави Главном одбору, Војном савету и Економском одељењу.⁹³ И Економско одељење је сматрало да Главни војни комесаријат не врши уредно своје дужности, па моли Војни савет да уведе ред у издавање хране војсци, како би се стало на крај свакодневним жалбама против Комесаријата.⁹⁴ Директор Народне контроле упозорио је 5/17. јула Војни савет на жалбе манипуланата народне војске да нема новца, па моли да им се новац изда, а 9/21. јула Главна контрола моли Војни савет да препоручи Одељењу финансија да изда средства за набавку потрештина за болницу.⁹⁵

Ова хипертрофија разних органа и помоћних тела је доводила и до претераног администрирања, што је ишло на уштрб ефикасности њиховог рада. Бирократизовање Војног савета, односно оснивање чак неколико одељења и тела која су била у његовом саставу или везана с њим, без довољно прецизно утврђене надлежности противречило је чињеници да ни сам Савет није имао ни прецизно утврђену надлежност, нити тачно одређено место у систему власти која је изграђивана. Узроци су томе вероватно били у првом реду нередовно стање и револуционарне прилике, које су наметале решења која нису увек била ни довољно промишљена ни ефикасна. Није, међутим сасвим неоправдана ни претпоставка да ова организација није била толико израз реалних потреба револуционарних српских власти, колико је била плод и резултат схватања о држави и њеној организацији, формираних у сложенем и гломазном организму Хабзбуршке царевине.

* *
*

Војни савет се убрзо суочио са проблемом недовољно прецизно утврђене надлежности, често тек назначене, а потом са непознавањем његових функција и делокруга од стране народа. У вези с тим јавило се и питање хијерархије између појединих органа. У тежњи да свој делокруг прецизније одреди, Војни савет се обратио Одбору 28. јуна/10. јула с молбом да изради упутство о његовом делокругу, којим би се нарочито регулисала нека питања: његово стварно звање и положај, право располагања муницијом, право кажњавања војних преступника, издавања диплома унапређеним официрима, уредније слање извештаја о бројном стању војске и официра од стране војних команданата.⁹⁶

Војни савет по свему судећи није успео да потпуно утврди свој ауторитет код војске. Савет се 6/18. јула жалио Главном одбору да војни команданти на његов поновљени захтев нису поднели списак војника, официра и подофицира, па моли Главни одбор да он изда најстрожу наредбу командантима који то нису учинили да спискове доставе у року од 24 сата, под претњом најстроже одговорности. Списко-

⁹² АСАНУК, СНПок, кут. 4/519.

⁹³ АСАНУК, СНПок, кут. 4/528.

⁹⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 4/525.

⁹⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 3/443/II; кут. 4/523.

⁹⁶ *Грађа*, бр. 369; 480; АСАНУК, СНПок, кут. 3/314.

ви су неопходни ради одређивања плата.⁹⁷ Савет је 9/21. јула укорио Локсима Новића, комесара у стану код Шида што је зауставио курира који је носио писмо Војног савета, истичући да је Војни савет његова претпостављена власт, чији је ауторитет он на тај начин угрозио.⁹⁸ На захтев предводника народне војске у Карловцима да се обезбеди један топ на положају више Горње пиваре, Војни савет одговара да њему на жалост није познато где и колико топова у Карловцима има, јер је до сада сам мајор Јелачић њима самостално располагао, без знања Војног савета, те овај није у стању да тражени захтев испуни.⁹⁹ Војни савет није ни до 17/29. јула успео да од команданата војних логора добије спискове које је захтевао. Економско одељење се због тога жалило Главном одбору, јер због недостатка спискова не може уредно да исплаћује плате официрима, што доводи и до злоупотреба.¹⁰⁰

И поред важних функција и високог положаја који му је *Устројенијем* био намењен, Војни савет је ипак у свему био подређен Главном одбору и није готово ни у једном свом послу био потпуно самосталан. И приликом унапређивања официра, као и при доношењу других одлука био је зависан од одобрења Главног одбора. Исто тако, у суђењу се најчешће јавља као орган у чијој је надлежности углавном истражни поступак. Тако је Главни одбор препоручио Војном савету да прими у службу неке лекаре, а Савет моли Главни одбор да му именује још једног секретара, јер су се послови умножили.¹⁰¹ Председник Војног савета Петар Стојшић је 2/14. јула подсетио Главни одбор да је Војни савет надлежан да издаје дипломе официрима, а не Главни одбор, те једну такву диплому подноси на решење (одобрење).¹⁰² По препоруци Главног одбора од 11/23. јула, Војни савет је преузео истражни поступак над политичким кривцима који су довођени у Карловце. Резултат је у року од 24 сата требало да достави Главном одбору.¹⁰³ Мада је по свом *Устројенију* Војни савет требало да има знатна овлашћења, Главни одбор му није допуштао да стекне већу самосталност. Он је 23. јуна чак упозорио Војни савет да лозинка коју је утврдио траје сувише дуго, месец дана, што може изазвати велике штете. Предлаже да се лозинка даје за свака 24 сата. Свакодневно ће је у 17 сати утврђивати председници Главног одбора и Војног савета или њихови заменици.¹⁰⁴

На молбу војног лекара Васића Војном савету да му се обезбеди хируршки прибор, Војни савет га обавештава са је, у споразуму са Главним одбором обратио Финансијском одељењу, које ће одобрити потребну новчану суму за набавку инструмената.¹⁰⁵ За располагање новчаним средствима је Војни савет и у другим случајевима увек морао добити сагласност Главног одбора. Чак ни плату својим писа-

⁹⁷ АСАНУК, СНПок, кут. 3/457.

⁹⁸ АСАНУК, СНПок, кут. 4/503.

⁹⁹ АСАНУК, СНПок, кут. 3/288.

¹⁰⁰ АСАНУК, СНПок, кут. 4/482.

¹⁰¹ АСАНУК, АНПок, кут. 3/167, 213, кут. 4/511.

¹⁰² АСАНУК, СНПок, кут. 3/394.

¹⁰³ АСАНУК, СНПок, кут. 4, бр. 411.

¹⁰⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 3/270.

¹⁰⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 3/210.

рима Војни савет није могао сам да повиси, него је то, на његову препоруку учинио Главни одбор.¹⁰⁶

Мада је учествовао у низу послова, Војни савет је мало тих послова обављао сасвим самостално. С друге стране, ни он није дозвољавао нижим органима, било војним, било цивилним да самостално обављају своје дужности. Тако се као једна од основних карактеристика власти основаних у току покрета потврђује недовољно прецизна утврђена надлежност, али исто тако и недовољно чврсто установљена хијерархија међу њима.

Са тешкоћама које су произлазиле из овог проблема: пре свега недовољно прецизно одређене надлежности, често тек само назначене, а потом и с непознавањем њихових функција и делокруга од стране народа. Савет се суочио врло рано. Он протестује код карловачке полиције, јер се грађани њему масовно обраћају због издавања пасоша. Савет истиче да се таквим маленкостима не може бавити, јер је његова функција много важнија. Мада је његова делатност претежно требало да буде везана за војне послове, Савет се бавио и оним питањима која би требало да буду предмет пажње других органа насталих у покрету. Народној полицији и команданту шајкаша је препоручио да буду обазриви приликом издавања пасоша Србијанцима и да их не пуштају из Карловаца без печата и потписа њиховог старешине Љотића. Миши Спасојевићу је 14/26. јула издата пуномоћ да да путује по Срему и прикупља прилоге. Вогањска општина је обавестила Војни савет да је 23. јуна/1. јула изабран пододбор, Војни савет одобрава организовање пододбора и признаје његове чланове.¹⁰⁷

Војни савет се 12/24. јула жалио Главном одбору што његови чланови и поред свег труда и залагања за народну ствар нису били одликовани, па предлаже да се то учини, ради њиховог већег поштовања и уважавања.¹⁰⁸ Прецизније одређивање делокруга Савета није извршено, те се Савет и даље бавио најразличитијим пословима. Савет је 17/29. јула поново захтевао од Одбора да му се тачно одреди делокруг и уведе персонал. Упозорава да је због тога што његов делокруг није прецизно одређен изложен незаслуженим пребацивањима. Уколико се то не учини Савет прети да ће поднети оставку и вратити се у круг Главног одбора.¹⁰⁹ Одбор је одговорио 18/30. јула да ће и иначе ускоро доћи до реорганизације, те препоручује Војном савету да буде стрпљив.¹¹⁰ После реорганизације система власти у покрету која је начињена крајем месеца јула Војни савет је престао да постоји.¹¹¹

И поред тога што је постојао Војни савет, који је требало да се бави војним пословима, Главни одбор је све време учествовао у њиховом обављању, не само онда када се радило о важним одлукама војног карактера, него и о свакодневним, текућим пословима. Надлежност Војног савета и његов однос према Главном одбору, утврђени *Устројенијем Бојног савета* 5/17. јуна нису строго поштовани. Као што

¹⁰⁶ АСАНУК, СНПок, кут. 3/196/1.

¹⁰⁷ АСАНУК, СНПок, кут. 4/533; кут. 4/583; кут. 3/381.

¹⁰⁸ АСАНУК, СНПок, кут. 4/553.

¹⁰⁹ АСАНУК, СНПок, кут. 4, бр. 642.

¹¹⁰ АСАНУК, СНПок, кут. 4, 650, 654.

¹¹¹ АСАНУК, СНПок, кут. 16/849, а. б. 86.

обично бива у оваквим бурним, револуционарним временима сви органи су радили све послове, без обзира на формално утврђену надлежност.

Тако је Главни одбор 9/21. јуна упутио позив месним пододборима да се начине спискови војно способних људи. Команданти појединих војних логора извештавали су јула и августа 1848. о стању своје војске непосредно Главни одбор. Главни одбор је одлучивао о слању муниције и оружја појединим војним јединицама, опумоћавао војне команданте да траже војнике од пододбора и других власти, издавао наредбе командантима, устројавао војне логоре и постављао им команданте.¹¹²

Иако Војни савет није ни у војним питањима, ни у својим другим дужностима постао ни самосталан, нити је представљао потпуни ауторитет, он је ипак обављао читав низ важних послова. Старао се о регрутацији и распореду војске, њеном снабдевању оружјем, муницијом и намирницама, увежбавању, располагању пленом задобијеним од непријатеља, ангажовању официра, војних лекара, инжењера.¹¹³ Најчешће се, ипак, у свим тим диспозицијама наводи да су донесене у сагласности са Главним одбором.

Мада се помиње понекад и после тога, Војни савет је фактички престао да постоји крајем месеца јула, када је дошло до реорганизације власти у Војводини.¹¹⁴ У заседању Политичког одељења 6/18. августа је саопштено да Војни савет или неколико његових чланова треба да буду у Карловцима као централном месту. Главни одбор пише патријарху да пошаље Војни савет или неколико његових чланова.¹¹⁵

* *

*

Одбор је 11/23. јула поставио и Тајни војни савет, у који су ушли Стефан Петровић, привремени председник Главног одбора, Дамјан Давидовац, пуковник и командант шајкашке флотиле, Стефан Херкаловић, Марко Јокић и секретар Одбора Јован Станковић. Тајни војни савет је основан с намером да се војним питањима и плановима поклони нарочита пажња, зрелост и расуђивање. Ово "особено надлежатељство" требало је да се бави искључиво војним плановима и операцијама, организацијом и обједињавањем војних акција. Главни одбор је наложио Тајном војном савету да хапшенике оптужене за политичке кривице испита у року од 24 сата и резултат испитивања са својим мишљењем достави Одбору.¹¹⁶

На својој седници 11/23. јула 1848. Тајни војни савет је донео неколико одлука. Прво, да се замоли бан Јелачић да пошаље 70 артиљераца који су били заробљени у Италији, а сада се налазе Сењу, као и пошаље циндере (упаљаче) за топове. Ове ће захтеве бану доставити посебан курир, Атанасије Карамата, који треба и да донесе те циндере. Писмо о томе ће бану написати патријарх.

¹¹² АСАНУК, СНПок, кут. 1, Штампани проглас; кут. 4/446, 446/II, 446/III; кут. 11, св. III/2; кут. 6/661/VII; кут. 6/701/I-II.

¹¹³ Исто, кут. 3/177, 188, 192, 194, 375, 395, 396, 399, 414; кут. 4/589, 674.

¹¹⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 16/848, а. б. 86.

¹¹⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 11, св. III.

¹¹⁶ АСАНУК, СНПок, кут. 4, бр. 52; кут. 11/св. 3/2.

Тајни војени савет је расправљао и о бановој наредби, коју му је доставио Јоксим Новић. Бан је наложио Новићу да са половином војске иде у Черевих, а с другом половином у Вуковар. Бан упозорава да су у Вуковар приспели Бројани, Шокци, од којих им прети опасност. Одлучено, да се о томе обавесте патријарх и народни комесар Јаков Живановић, како би о тој ствари дали своје мишљење.

Пошто су се карловачки команданти разболели, одређен је за привременог команданта Карловаца члан Војног савета Марко Јокић. О томе је требало обавестити Главни одбор, Војни савет, остале команданте над шајкашима, Србијанцима, начелника артиљерије и барутане Јуришића, како би се договорили са Јокићем.¹¹⁷

Тајни војни савет је био обавештен да карловачки грађани Шокци нису лојални покрету и да се не одазивају војним заповестима. Тајни војни савет је одлучио да се сутрадан на пијаци прочита народу Војни закон и да војска положи заклетву. Сваки Шокац ће морати наћи јемца, а потом ће бити распоређени у логоре међу граничаре и Србијанце, или у војне логоре у Бачку или Банат.

На седници која је одражана 13/25. јула Тајни војни савет је извршио нека располагања муницијом, топовима, шајкама и новчаним средствима. Пошто су се мајор Миљко Марковић из сентомашког логора и инжењер Вноровски из Чуруга жалили на непослушност војника одлучено је да се овај акт достави патријарху.

Мајор Марковић из сентомашког логора је обавестио Тајни војни савет да је Војни закон обнародован, али узалуд, јер војска хара и пали своју браћу, као што је опустошен Сириг. И овај акт је прослеђен патријарху.

Оберлајтнант Васа Опачић поднео је молбу, са потврдом о томе да је био рањен у бици код Фелдварца, с молбом да му се изда диплома.¹¹⁸

Поменуте активности Тајног војног савета нису се разликовале од послова које је обављао Војни савет, мада је Тајни војни савет очигледно имао амбиције да добије највиши ауторитет у војним питањима. На својој седници 14/26. јула Тајни војни савет је одлучио да сутра оде у Земун ради састанка са Правитељством. О овој одлуци обавештава Главни одбор и изражава наду да ће посао који му је Главни одбор поверио успешно обавити. Моли Главни одбор да он за време док чланови Тајног војног савета буду одсутни из Карловаца не предузима ништа што је везано са војним операцијама, него да се бави само својим административним пословима.¹¹⁹

* *
*

Крајем јула, када је после патријарховог повратка и проглашења за привременог предводитеља народа дошло до реорганизовања српске власти Војни савет се све ређе помиње и постепено губи своја овлашћења. Његову надлежност је преузело углавном Политичко одељење Главног одбора, мада се и касније понекад поми-

¹¹⁷ АСАНУК, СНПок, кут. 11/св. 3.

¹¹⁸ АСАНУК, СНПок, кут. 11, св. 3.

¹¹⁹ АСАНУК, СНПок, кут. 4, бр. 53.

ње Војни савет. Политичко одељење одобрава измене, даје одсуства, распоређује војску и стара се о обезбеђивању одеће и опреме за војску.¹²⁰

По патријарховој наредби од 29. јула/10. августа, Политичко одељење је требало да наложи да се начине спискови војних обвезника, подељених у четири категорије. У прву би спадали они који ће непрестано бити у служби, друга и трећа класа служиће у својим местима, а четврта, која би се такође обучавала остала би код својих кућа, сем у случају највеће нужде. Наредба је упућена Петроварадинској регименти, Сремској жупанији, Окружном одбору панчевачком, Српско-банатској регименти и Тителском батаљону 30. јула/11. августа.¹²¹

Због бројних молби за допусте и измене које су упућене Одељењу закључено је на седници 2/14. августа да се патријарх замоли да се што пре донесе већ више пута обећана Уредба о измени и одашиљању и пуштању кући војника. Политичко одељење упозорава патријарха да због неправди које се чине приликом регрутovanja месни пододбори губе ауторитет и нису у стању да сачувају ред. Треба у таква места послати комисије које би кажњавале преступнике. На истој седници је одлучено, на предлог члана Одбора Светозара Милетића, да се патријарху упути молба да позове официре Шајкашког батаљона да се придруже покрету. Уколико то не учине биће сматрани за противнике народа.¹²²

Политичко одељење се старало и о обезбеђивању оружја и набавци муниције. На молбу Стевана Сурдучког да му се пошаље муниција одлучено је да се пише патријарху да се муниција затражи и од српске владе, а пушке од бана Јелачића, који је изјавио да располаже са довољно пушака.¹²³

Политичко одељење је одобрило што су војници из Ирига за свог вођу изабрали Стевана Јеленића 13/25. септембра.¹²⁴

Политичко одељење се 3/15. августа обратило патријарху с молбом да се регулише питање трајања боравка војника у војним логорима и њихова измена, јер на то губи сувише времена, које би требало да употреби на важније послове. Како још ни 20. септембра/2. октобра није била уређена измена војника, Политичко одељење је поново молило патријарха да о томе донесе одлуку.¹²⁵

Међутим, о политичком одељењу се понегде говори као о одељењу Војног савета. Политичко одељење Војног савета је 6/18. августа предложило да Војни савет као целина или неки његови чланови бораве у Карловцима као централном месту и да се пише Главном одбору или патријарху да упути Војни савет или неколико његових чланова у Карловце. Патријарх је 11/23. августа обавестио Стратимировића да је приликом усвајања секција у Војном савету за члана именовано пуковника Стевана Сурдучког и наређује да Сурдучки пређе у Карловце, а војну команду Бачке и

¹²⁰ АСАНУК, СНПок, кут. 451, 452, 453, 454; кут. 5/509, 530/II, 555/ III, 562/II, 565/ I, II, III, 576/II, 586, 590, 596, 592, 596/III, 533, 540.

¹²¹ АСАНУК, СНПок, кут. 1(5), No 2229 (118)

¹²² АСАНУК, СНПок, кут. 11, св. III; кут. 5/519/X.

¹²³ АСАНУК, СНПок, 4/ 407/8, 407/13, 407/14, 407/16; кут. 5/598/III, 599; кут. 11/III.

¹²⁴ АСАНУК, СНПок, кут. 11/св. III.

¹²⁵ АСАНУК, СНПок, кут. 5/519/V, XII.

Шајкашког батаљона да преда оберлајтнанту Биги, којег именује за команданта, а главни стан да му буде Надаљ.¹²⁶

Пословима војне организације су се у време српског покрета 1848. и 1849. године бавили углавном сви органи који су тада били на челу покрета и руководили њиме. Изузев врховне војне команде и непосредног руковођења војним операцијама, Главни одбор, поједина његова одељења и тела која је организовао су носили највећи део терета ових послова.

*Ljubomirka Krkljuš, Ph.D. Full Professor
Faculty of Law in Novi Sad*

Military and Organisational Aspects of Work of Principal Board of the Serbian Vojvodina in the period between 1848 and 1849

Abstract

The results of the May Assembly held in Sremski Karlovci in 1848 were neither accepted nor confirmed by the Court, whereas the Military Border was subject to the Hungarian Government. The May Assembly was found illegal and its participants were accused for high treason. The Hungarian Government undertook extreme measures to extinguish the Serbian movement. The Serbian resistance in the Military Border was growing stronger. The Principal Board, having realized the imminent danger from measures imposed by the Hungarian Government after the May Assembly, reconstituted itself, organized the network of local boards and began preparations for war.

The Military Border was placed under the direct rule of the Hungarian government on 8 June. The Minister for Military Affairs, L. Mesaros, ordered forceful measures against Serbian uprising. He gave these orders on 27 May/8 June to the General Hrabovsky who was the Commander of the Petrovaradin Fortress. Hrabovsky unexpectedly and cannily attacked Karlovci on 12 June, the date which marked the beginning of war between Serbs and Hungarians.

The Principal Board organized army which in June gathered both in Karlovci and in other military camps. The state of war induced a whole series of activities related to military organizations: military drafts, providing supplies, organizing commanding structures (officers, planning and conducting military operations) and the supreme headquarter. Djordje Stratimirović was temporarily appointed for the Commander in Chief on 27 May/8 June. On 5/17 June the Principal Board established a special military authority, namely the Military Council, and adopted the regulation "Constitution of the Military Council".

¹²⁶ АСАНУК, СНПок, кут. 11, св. III, св. III/2.

On 1/13 July the Military Council adopted the "Key for Drafting to People's Army" according to which each household had duty to give a certain number of soldiers. The Council was in charge for military camps and supplies of food, equipment, ammunition and weaponry. Providing commanding personnel was one of the most important issues. The Military Council had authority to promote lower ranking officers and, with the consent of the Principal Board, high ranking officers. Apart from military affairs, the Council also had a judicial power. At the beginning its jurisdiction was limited to disciplinary and criminal matters, but later on the jurisdiction included other criminal offences and even civil suits. On 11/23 July the Military Council formed a secret military council which was to be exclusively in charge of military plans, organizations and coordination of military actions.

However, the Military Council was subject to the Principal Board and could not act independently. Since the reorganization of the Serbian government, which happened at the end of July, there was no more mention of the Military Council which competence was transferred to the Political Committee of the Principal Board.

Almost all main bodies of the Serbian movement in the period between 1848 and 1849 took part in military affairs and organization. The Principal Board and its subsidiary bodies took the largest burden of organizing military affairs, except for the supreme command and direct conduct of military operations.